

Pagrindiniai klausimai:

- Kokius svarbius švietimo rodiklius matuoja IEA PIRLS tyrimas?
- Ar Lietuvos ketvirtokai skaito geriau nei jų bendraamžiai kitose šalyse?
- Kaip pasikeitė Lietuvos pradinukų skaitymo pasiekimai?
- Kokią įtaką vaikų skaitymo pasiekimams turi jų tėvai ir namų aplinka?
- Kokios yra skaitymo mokymo ir mokymosi praktikos Lietuvoje ir pasaulyje ir kokią įtaką tai turi mokinių skaitymo gebėjimams?

AR MOKA MŪSŲ KETVIRTOKAI SKAITYTI?

Gebėjimas skaityti yra vienas iš svarbiausių gebėjimų, įgyjamų jau pirmaisiais mokymosi metais. Jis **yra esminis tolesniam mokymuisi ir asmeniniam augimui**. Todėl švietimo politikai ir plačioji švietimo bendruomenė vis daugiau dėmesio skiria gebėjimams ir pasiekimams šioje srityje tirti ir nagrinėti. Tarptautinės švietimo pasiekimų vertinimo organizacijos IEA (angl. International Association for the Evaluation of Educational Achievement) organizuojamu tarptautiniu skaitymo gebėjimų tyrimu PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) aiškinamasi baigiančiųjų pradinę mokyklą skaitymo pasiekimai. Šis amžiaus tarpsnis pasirinktas dėl jo svarbos mokantis skaityti. Manoma, kad tokio amžiaus mokiniai jau yra išmokę skaityti ir pradeda naudoti savo skaitymo gebėjimus mokymuisi. Todėl tyrimo tikslas – išsiaiškinti šio amžiaus mokinių skaitymo pasiekimus ir jų patirtį mokantis skaityti namuose bei mokykloje įvairiose šalyse, suteikiant svarbią informaciją apie tai, kaip šie pasiekimai galėtų būti gerinami.

Lietuvos ketvirtokai PIRLS tyrime 2006 metais dalyvavo jau antrą kartą. Vykstantis kas penkerius metus tarptautinis tyrimas suteikia galimybę ne tik pažvelgti į savo šalies mokinių pasiekimus tarptautiniame kontekste, bet ir stebėti jų pasiekimų kaitą įvairiais aspektais. 2006 metais tyrime dalyvavo jau 40 didžiulę geografinę, kultūrinę ir skaitymo tradicijų įvairovę atspindinčių šalių.

Lietuvoje PIRLS tyrime 2006 metais dalyvavo apie 5000 mokinių, jų tėvai, mokytojai, mokyklų direktoriai iš maždaug 150 lietuviškų mokyklų iš visos Lietuvos.

Jei 2001 metų tyrimo rezultatai Lietuvos švietimo bendruomenę nustebino ir pradžiugino gerais ketvirtų klasių mokinių skaitymo pasiekimais, tai paskelbus 2006 metų tyrimo rezultatus šalyje nuvilnijo nusivylimo banga. Spauda, radijas ir televizija garsiai skelbė apie nuosmukį, o švietimo politikai kėlė klausimą, kodėl taip atsitiko, nors realus rezultatų pokytis buvo minimalus.

Nagrinėdami šio tyrimo rezultatus, sužinome, kad Lietuvos vaikų skaitymo ir teksto suvokimo gebėjimams išties nemažą reikšmę turi tokie veiksniai kaip tėvų išsilavinimas, jų pagalba savo mažamečiams mokantis skaityti bei turimi namuose edukaciniai ištekliai, tačiau **praktiškai visi Lietuvos pradinukai pasiekia bent minimalų skaitymo gebėjimų lygį**, taigi yra **užtikrinamas švietimo prieinamumas visiems**.

Mūsų šalyje vis dar skiriasi, ir gana smarkiai, mergaičių ir berniukų gebėjimas skaityti.

Tyrimas parodė būtinybę labiau susirūpinti gabiaisiais pradinukais, nes nuo 2001 m. sumažėjo ir taip nedidelė aukščiausių ir aukštą skaitymo lygmenis pasiekusių vaikų dalis.

Lietuvos mokyklose vadovėlis vis dar išlieka pagrindine priemone mokant skaityti, ir galbūt todėl informacinius tekstus mūsų ketvirtokai skaito ir supranta šiek tiek blogiau nei grožinius.

SKAITYMO GEBĖJIMŲ APIBRĖŽIMAS

Dažnai skaitymo gebėjimai yra suvokiami kaip skaitymo spartos ar raiškos gebėjimai. PIRLS tyrime jie suprantami pirmiausia kaip **teksto suvokimo gebėjimai**. Tyrime dėmesys sutelkiamas į šiuos tris skaitymo aspektus:

- skaitymo paskirtis;
- teksto suvokimo procesai (skaitymo gebėjimai);
- požiūris į skaitymą ir su skaitymu susiję įpročiai.

PIRLS tyrime nagrinėjamos dvi skaitymo paskirtys, kurios yra aktualios vaikams – skaitymas **literatūrinei patirčiai įgyti** bei skaitymas **informacijai gauti ir panaudoti**. Literatūrinė patirtis įgyjama skaitant įvairius **grožinius tekstus**, kuriuose skaitytojas pasineria į įsivaizduojamus įvykius, veiksmus, pasekmes, charakterius, atmosferą, jausmus ir idėjas bei gėrisi pačia kalba. Skaitydamas **informacinius tekstus** skaitytojas gali ne tik pasisemti informacijos, bet ir ją panaudoti apmąsty-

mams bei veiksmams, šių tekstų nebūtina skaityti nuo pradžios iki galo.

Mokiniam testuoti buvo parengta 10 tekstų (5 grožiniai ir 5 informaciniai) ir 126 klausimai, kurių kiekvienas buvo orientuotas į vieną iš tyrime išskirtų ir matuotų skaitymo gebėjimų (teksto suvokimo procesų):

- sutelkti dėmesį ir rasti aiškiai pateiktą informaciją;
- daryti tiesiogines išvadas;
- interpretuoti ir integruoti idėjas bei informaciją;
- iširti ir įvertinti turinį, kalbą bei teksto elementus.

Visi iš tekstų ir su jais susijusių klausimų sudaryti „blokai“ buvo sudėti į testų sąsiuvinius. Kiekvienas vaikas testavimo metu pildė vieną sąsiuvinį, kuriame buvo du tokie „blokai“. Kiekvienai daliai buvo skiriama apie 40 minučių. Mokinių požiūris į skaitymą, su skaitymu susiję įpročiai buvo tiriami anketomis.

SKAITYMO PASIEKIMŲ SKALĖS PIRLS TYRIME

PIRLS tyrimas remiasi tikimybine testų teorija, pagal kurią mokinio ar jų grupės testo rezultatas gaunamas atsižvelgiant į kiekvieno klausimo sunkumą, skiriamąją gebą, spėjimo tikimybę ir kitus užduoties apibūdinimus. Tyrimo skalė yra suformuluota taip, kad tarptautinis rezultatų vidurkis 2001 metais buvo 500 taškų. Kiekviename vėlesniame tyrime skalė išlaikoma, panaudojant dalį buvusio tyrimo užduočių. Šitaip

sukurama sistema, leidžianti teikti patikimas išvadas apie rezultatų kaitą, nes tokie patys skalės taškai kiekviename tyrimo cikle atitinka iš esmės tokius pačius skaitymo gebėjimus. Be bendrosios skaitymo pasiekimų skalės, taip pat naudojamos atskiros skalės grožiniams ir informaciniams tekstams suvokti.

MOKYMO SI SKAITYTI APLINKA

Tyrimo dalyviams buvo svarbu išsiaiškinti ne tik mokinių skaitymo pasiekimus, bet ir tai, kokie veiksniai daro įtaką šiems pasiekimams. Ketvirtoje klasėje vaikų įgūdžiai ir požiūriai, susiję su skaitymu, daugiausia ugdomi namuose ir mokykloje – tiek aiškiai apibrėžtomis veiklomis (pavyzdžiui, skaitymu pamokų metu), tiek ir ne taip tiesiogiai veikiančia aplinka. Be

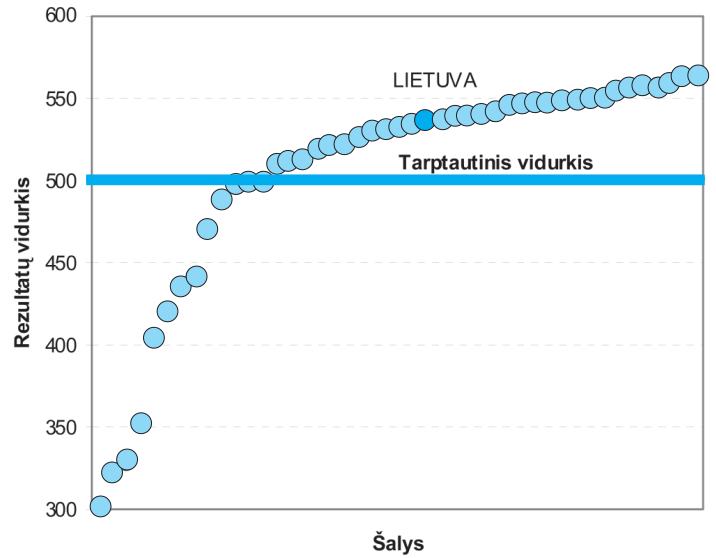
namų ir mokyklos, vaikus taip pat veikia ir platesnė aplinka, kurioje jie gyvena ir mokosi, – tiek vietovės, tiek ir šalies. PIRLS tyrimu bandoma išsiaiškinti šių veiksnių įtaką, naudojant mokinių, tėvų, mokytojų ir mokyklų anketas bei PIRLS enciklopediją, aprašančią tyrime dalyvavusių šalių švietimo sistemos aspektus, susijusius su skaitymu.

VIDUTINIAI LIETUVOS MOKINIŲ SKAITYMO PASIEKIMAI TARPTAUTINIAME KONTEKSTE

Kai tik paskelbiami pirmieji tyrimo rezultatai, visų akys nukrypsta į šalių vidurkius – kokie jie yra, kokia eile išsidėsto šalys. 1 lentelėje matome visas šalis, išrikiuotas vidutinių skaitymo rezultatų skalėje mažėjimo tvarka. Lietuva, surinkusi 537 skalės taškus, šioje lentelėje yra 21 pozicijoje iš 45. Nors gali pasirodyti, kad tai reiškia gana vidutinišką rezultatą, tačiau 1 pav. pateiktas grafikas, kuriame atidėti visų dalyvavusių šalių vidutiniai rezultatai, pateikia tikslesnį vaizdą. Iš jo mato-

me, kad maždaug du trečdaliai tyrime dalyvavusių šalių iš tiesų pasirodė gana panašiai, jų rezultatai yra virš skalės vidurkio ir tarpusavyje skiriasi nedaug. Be to, vidutinis Lietuvos mokinių rezultatas yra beveik per vidurį tarp šių gerai pasirodžiusių šalių. Tuo tarpu maždaug trečdalis šalių rezultatai krenta gana smarkiai, lyginant su kitomis šalimis, tų šalių vidutinių rezultatų skirtumai yra kur kas ryškesni.

ŠALIS IR REZULTATŲ VIDURKIS			
Rusija	565	Naujoji Zelandija	532
Hongkongas	564	Slovakija	531
Alberta	560	Škotija	527
Singapūras	558	Prancūzija	522
Britų Kolumbija	558	Slovėnija	522
Liuksemburgas	557	Lenkija	519
Ontarijas	555	Ispanija	513
Italija	551	Izraelis	512
Vengrija	551	Islandija	511
Švedija	549	PIRLS	500
Vokietija	548	Moldova	500
Olandija	547	Belgija	500
Belgija	547	Norvegija	498
Bulgarija	547	Rumunija	489
Danija	546	Gruzija	471
Naujoji Škotija	542	Makedonija	442
Latvija	541	Trinidadas ir Tobagas	436
JAV	540	Iranas	421
Anglija	539	Indonezija	405
Austrija	538	Kataras	353
LIETUVA	537	Kuveitas	330
Taivanas	535	Marokas	323
Kvebekas	533	PAR	302

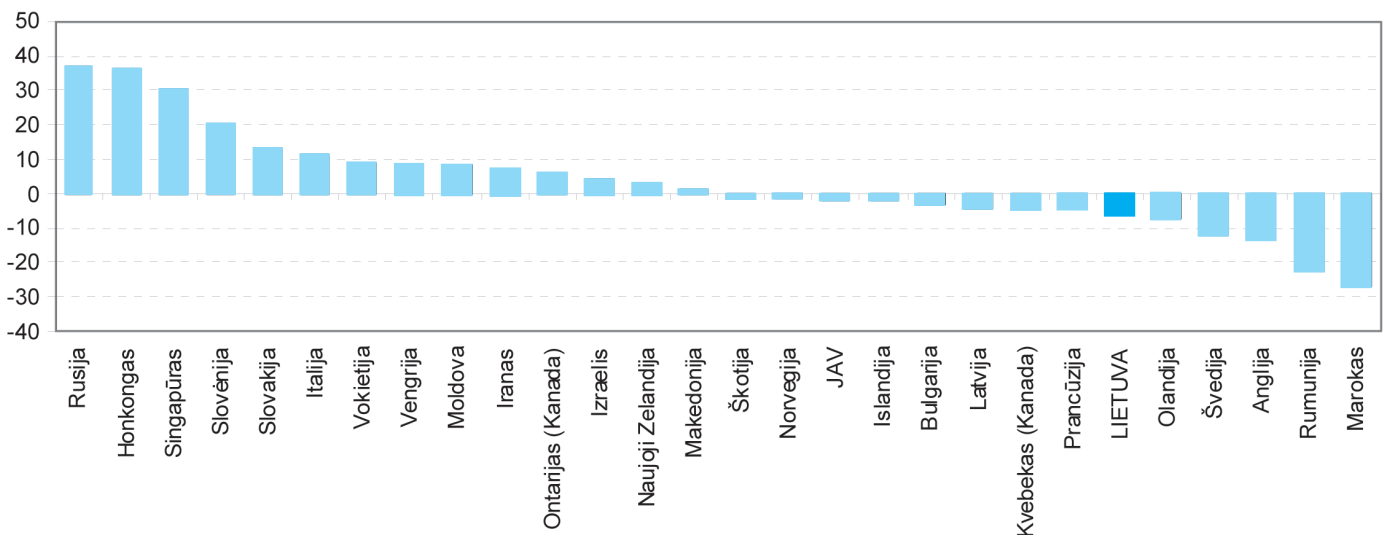
1 pav. Lietuvos mokinių skaitymo rezultatų vieta kitų tyrime dalyvavusių šalių kontekste

1 lentelė. PIRLS 2006 m. tyrime dalyvavusių šalių bendrieji rezultatai

GERYN AR BLOGYN?

Šalims, dalyvavusioms tyrime ne pirmą kartą, įdomi ne tik jų pozicija dabartiniame tyrime, bet ir rezultatų kaitos tendencijos: ar rezultatai per penkerius metus pagerėjo, ar pablogėjo; kaip smarkiai jie kito ir kokiose srityse. 2 pav. išvardytos

tik tos šalys, kurios dalyvavo PIRLS tyrime ir 2001, ir 2006 metais, jos surašytos nuo didžiausio teigiamo rezultatų pokyčio iki didžiausio neigiamo pokyčio.

2 pav. Bendrųjų skaitymo rezultatų kaita 2001–2006 metais

Lietuvos ketvirtokų rezultatas sumažėjo 6 skalės taškais ir šis skirtumas yra statistiškai reikšmingas. Guodžia tai, kad visos šalys, kurių rezultatai 2001 metais buvo aukštesni nei Lietuvos, 2006 metais pasirodė blogiau nei pirmajame tyrimo cikle. Didesnį neigiamą pokytį nei Lietuva išgyveno ir trys 2001 metų tyrimo ciklo lyderės – Švedija, Olandija, Anglija.

Įdomu ir tai, kad net jei Lietuva būtų išlaikiusi savo 2001 metų rezultatą (543 skalės taškus), šiame tyrime ji vis tiek būtų tik

16-oje, o ne 7-oje vietoje, kaip buvo 2001 metais. Galbūt kol 2001 m. tyrimo lyderės džiaugėsi laurais, kitos šalys ėmėsi svarbių veiksmų, kad pagerintų savo pradinukų skaitymo gebėjimus? Galbūt veikia naujos technologijos, kitokios gyvenimo patirtys? Galbūt skaitymo gebėjimai ugdomi per kitokias praktikas? Norint atsakyti į šiuos klausimus, reikia atlikti papildomus tyrimus.

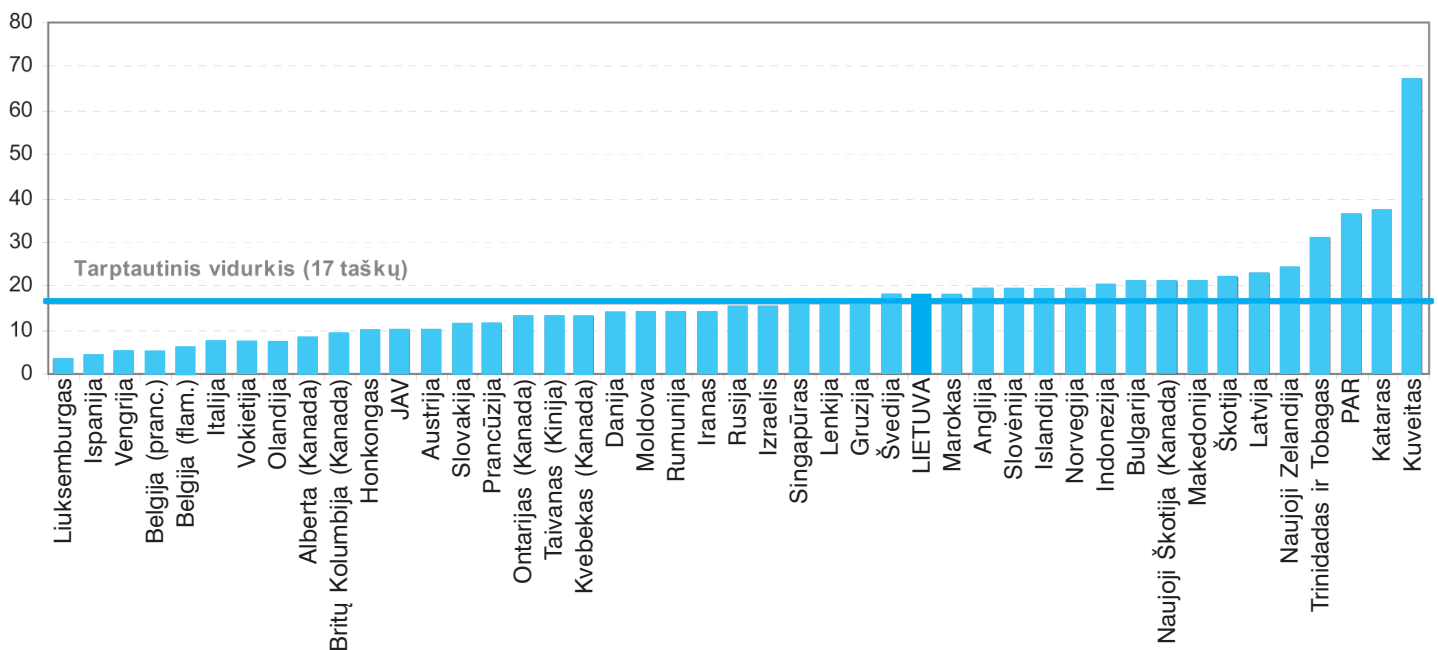
KAS GERIAU SKAITO: BERNIUKAI AR MERGAITĖS?

Į klausimą, kas geriau skaito: berniukai ar mergaitės, jau buvo vienareikšmiškai atsakyta PIRLS 2001 metų tyrime. Tada visose be išimties šalyse mergaičių rezultatų vidurkiai buvo aukštesni nei berniukų. Todėl daugumai šalių tapo svarbu ne tai, kas geriau skaito, o kaip sumažinti mergaičių ir berniukų skaitymo pasiekimų skirtumą.

2006 metais jau dviejose šalyse (Liuksemburge ir Ispanijoje) mergaičių ir berniukų rezultatų vidurkiai iš esmės nesiskyrė, o

kitos šalys bandė lygintis pagal skirtumo dydį – 3 pav. šalys išvardytos nuo mažiausio iki didžiausio skirtumo tarp mergaičių ir berniukų vidutinių rezultatų. Lietuva šioje lentelėje yra antroje pusėje, skirtumas gana didelis – 18 skalės taškų.

Nuo 2001 metų Lietuvoje berniukų ir mergaičių skaitymo pasiekimai smuktelėjo vienodai, todėl jų rezultatų skirtumas išliko beveik nepakitęs.

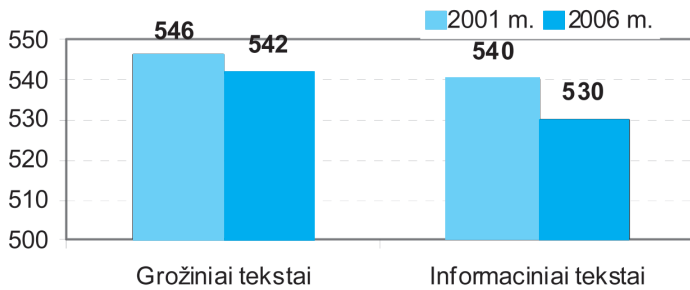

3 pav. Mergaičių ir berniukų skaitymo rezultatų skirtumas

LIETUVOS KETVIRTOKAI GERIAU SUPRANTA GROŽINIUS NEI INFORMACINIUS TEKSTUS

Nors gali atrodyti, kad skaitymo gebėjimai nepriklauso nuo skaitomo teksto rūšies, tačiau PIRLS tyrimo duomenys rodo, kad grožinių ir informacinių tekstų suvokimo rezultatai nėra vienodi, be to, įvairiose šalyse stebimos skirtingos tendencijos.

2001 metais Lietuvos ketvirtų klasių mokiniai geriau skaitė grožinius tekstus, skirtumas tarp rezultatų buvo 6 skalės taškai. 2006 metais tas skirtumas tik išaugo.

4 pav. Grožinių ir informacinių tekstų skaitymo rezultatai ir jų kaita Lietuvoje

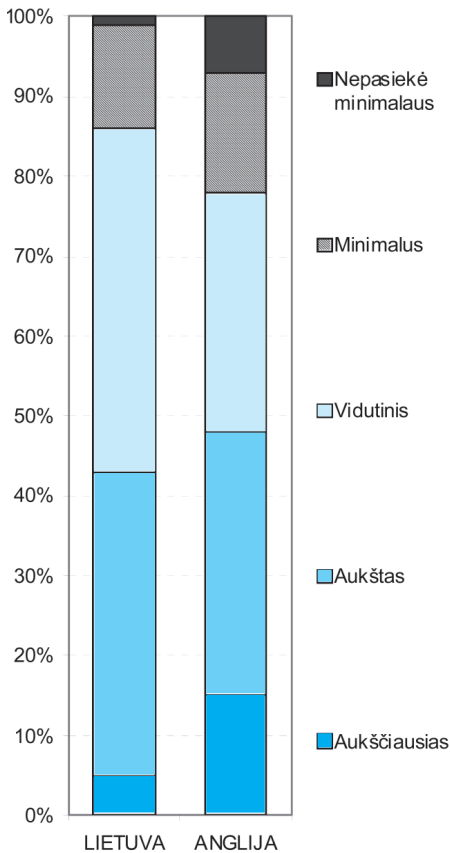
Labiau skyrėsi grožinių ir informacinių tekstų skaitymo rezultatai (grožinių tekstų naudai) 2006 metais tik Kuveite ir Vengrijoje. Iš tiesų, jei pažvelgsime į 4 pav., pastebėsime, kad Lietuvos rezultatai prastėjo daugiausia informacinių tekstų skaitymo srityje, nes grožinių tekstų skaitymo srityje pokytis yra statistiškai nereikšmingas – vos 4 skalės taškai, tuo tarpu informacinių tekstų skaitymo srityje – smuktelta net 10 skalės taškų.

LIETUVOJE VISI RAŠTINGI, TAČIAU PER MAŽAI DĖMESIO SKIRIAMA GABIEMS PRADINUKAMS

Analizuojant mokinių rezultatus tarp šalių ar šalies viduje, daugiausia dėmesio skiriama vienos ar kitos grupės rezultatų vidurkiui. Tačiau vienodas vidurkis gali būti gaunamas įvairiai – galbūt šalyje yra daug labai gerus rezultatus pasiekusių vaikų ir kartu nemažai nepasiekiančiųjų nė minimalaus lygmens. Ar

ba atvirkščiai – itin gerų skaitytojų nėra daug, bet ir labai blogai skaitančių toje šalyje nėra. Šiai situacijai išsiaiškinti PIRLS tyrime naudojami pasiekimų lygmenys: minimalus, vidutinis, aukštas ir aukščiausias. Kiekvienas lygmuo turi savo kriterinį aprašą, taip pat taškų atitikmenį skalėje (žr. 2 lentelę).

Lygmuo ir jį atitinkanti minimali skalės taškų reikšmė		Pagrindiniai dalykai, kuriuos turi gebėti atlikti mokinys, pasiekęs atitinkamą lygmenį	
		Skaitydamas grožinius tekstus , mokinys turi gebėti:	Skaitydamas informacinius tekstus , mokinys turi gebėti:
Minimalus lygmuo	400	<ul style="list-style-type: none"> Surasti atitinkamą pasakojimo vietą ir padaryti aiškiai teksto siūlomą išvadą. Atpažinti aiškiai pateiktas detales. 	<ul style="list-style-type: none"> Surasti ir atkurti aiškiai pateiktą informaciją, pavyzdžiui, teksto pradžioje arba tiesiogiai apibrėžtoje dalyje. Pradėti formuluoti tiesiogines, aiškiai teksto siūlomas išvadas.
Vidutinis lygmuo	475	<ul style="list-style-type: none"> Identifikuoti pagrindinius įvykius, susieti jų seką ir susijusias pasakojimo detales. Daryti tiesiogines išvadas apie pagrindinių veikėjų savybes, jausmus, motyvaciją. Pradėti atrasti ryšius tarp atskirų teksto dalių. 	<ul style="list-style-type: none"> Surasti ir atkurti vieną ar du tekste pateiktos informacijos „gabaliukus“. Daryti tiesiogines išvadas pagal informaciją, pateiktą vienoje teksto dalyje. Panaudoti atskirų skyrelių pavadinimus, iliustracijas tam, kad surastų atitinkamas teksto dalis.
Aukštas lygmuo	550	<ul style="list-style-type: none"> Surasti atitinkamus epizodus ir atskirti reikšmingas detales, išsibarsčiusias visame tekste. Daryti išvadas, paaiškinančius ryšius tarp intencijų, veiksmų, įvykių ir jausmų, pagrindžiant tai tekste pateikta informacija. Atpažinti tam tikrų teksto elementų naudojimą, pavyzdžiui, tam tikrus palyginimus, abstrakčias idėjas. 	<ul style="list-style-type: none"> Atpažinti ir naudoti įvairiausias teksto sudarymo ypatumus tam, kad surastų ir atskirtų atitinkamą informaciją. Daryti išvadas remiantis abstrakčia ar paslėpta informacija. Integruoti informaciją iš viso teksto tam, kad atpažintų pagrindines idėjas ir pateiktų paaiškinimus. Palyginti ir įvertinti teksto dalis tam, kad suteiktų kažkam pirmenybę ir tai pagrįstų. Pradėti suprasti tekstinius elementus, pavyzdžiui, paprastas metaforas ar autoriaus požiūrį.
Aukščiausias lygmuo	625	<ul style="list-style-type: none"> Integruoti idėjas iš viso teksto tam, kad pateiktų interpretacijas apie veikėjų bruožus, motyvus ir jausmus, ir tinkamai paremti tai tekstu. Interpretuoti palyginamąją kalbą. Pradėti tirti ir vertinti pasakojimo struktūrą. 	<ul style="list-style-type: none"> Atskirti ir interpretuoti sudėtingą informaciją iš įvairių teksto dalių ir tinkamai paremti tai tekstu. Suprasti teksto sudarymo ypatumų funkcijas. Integruoti viso teksto informaciją, kad atkurtų veiksmų seką ir pagrįstų savo prioritetus.

5 pav. Mokinių, pasiekiančių atitinkamus skaitymo lygmenis, dalis Anglijoje ir Lietuvoje

Skaitymo pasiekimų lygių atžvilgiu įdomu palyginti Lietuvos ir Anglijos situaciją. Pagal skaitymo pasiekimų vidurkius abiejų šalių pradinukų rezultatai praktiškai nesiskiria, tačiau, žvelgdami į tai, kokia mokinių dalis pasiekia atitinkamus skaitymo lygmenis, matome gana skirtingus vaizdus (žr. 5 pav.).

Lietuvoje bent minimalų lygmenį pasiekia net 99 proc. mokinių, t. y. vos 1 proc. mokinių nepasiekia minimalaus lygmens. Taigi galime teigti, kad **Lietuvoje praktiškai nėra tokių, kurių skaitymo gebėjimų lygis būtų itin žemas**. Tačiau ir dideliu labai gerų skaitytojų pradinukų skaičiumi pasigirti negalime – aukščiausią lygmenį pasiekia vos 5 procentai mūsų ketvirtokų.

Geriausiai skaitančių mokinių dalis Lietuvoje yra mažesnė už tarptautinį vidurkį, tačiau mes absoliučiai pirmaujame tarp pasiekiančiųjų minimalų skaitymo lygį dalies vidurkį.

Visai kitokį vaizdą matome žvelgdami į Anglijos rezultatus. Čia minimalaus lygmens nepasiekia net 7 proc. mokinių, tačiau tris kartus daugiau nei Lietuvoje mokinių pasiekia aukščiausią skaitymo pasiekimų lygmenį. Taigi, Anglijoje kur kas sėkmingiau ugdomi aukštesnius gebėjimus turintys mokiniai, o Lietuvoje sėkmingiau užtikrinama, kad silpnesni mokiniai pasiektų bent minimalų lygmenį.

Akivaizdu, kad galime didžiulius užtikrinamus iš esmės visų vaikų raštingumas skaitymo srityje. Tačiau išlaikydami šį savo švietimo sistemos pranašumą, turime tuo pat metu ieškoti būdų, kaip labiau plėtoti aukštesnius gebėjimus turinčių vaikų pasiekimus. Juoba kad kaitos tendencijos šiuo aspektu nėra džiuginančios: nuo 2001 metų sumažėjo būtent aukščiausią ir aukštą lygmenis pasiekusių vaikų dalis. Taigi galime teigti, kad Lietuvos mokinių rezultatų vidurkis iš esmės krito dėl to, kad sumažėjo labai gerai skaitančiųjų skaičius, tuo tarpu vidutinį ir minimalų lygmenis pasiekiančiųjų nesumažėjo.

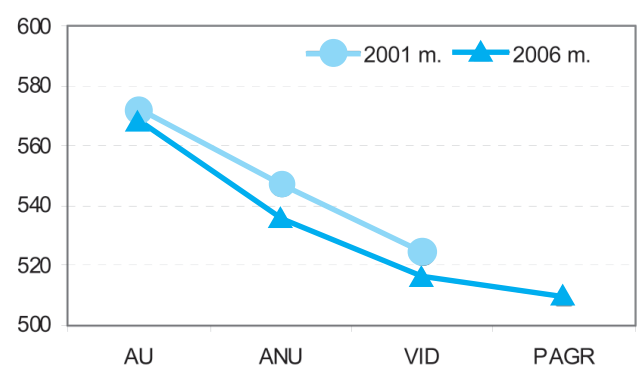
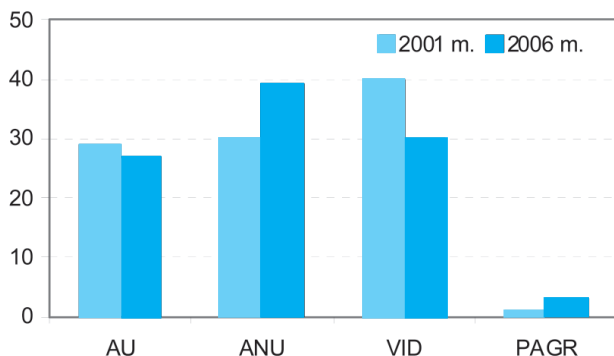
EDUKACINĖ NAMŲ APLINKA – SVARBUS VEIKSNYS UGDANT SKAITYMO GEBĖJIMUS

Dažnai mokiniai pradeda mokytis skaityti dar namuose, jų mokymuisi didelę įtaką daro edukacinė ir socioekonominė namų aplinka. Remiantis mokinių ir tėvų anketų duomenimis, PIRLS tyrimu siekta išsiaiškinti šios aplinkos poveikį mokinių skaitymo pasiekimams.

Dauguma gautų rezultatų tik patvirtino tikėtinas hipotezes. Pavyzdžiui, visose šalyse tie vaikai, su kuriais, dar jiems nelankant mokyklos, buvo skaitomos knygos, užrašai gatvėse, pasakojamos istorijos ir pan., baigdami pradinę mokyklą geriau skaitė ir suprato skaitomą tekstą. Taip pat panašus ryšys matomas ir dėl įvairių edukacinių išteklių namuose. Didesnis knygų

namuose skaičius, aukštesnis tėvų išsilavinimas leidžia prognozuoti ir vidutiniškai aukštesnius vaikų skaitymo pasiekimus.

Pavyzdžiui, Lietuvoje 2006 m. vidutiniai mokinių, kurių tėvai turi aukštąjį universitetinį išsilavinimą, ir mokinių, kurių tėvai turi pagrindinį išsilavinimą, rezultatai skiriasi beveik 60 skalės taškų (žr. 6 pav.). Įdomu ir tai, kad Lietuvoje per penkerius metus itin išaugo mokinių, kurių tėvai įgijo aukštesnįjį ir neuniversitetinį aukštąjį išsilavinimą, dalis, tačiau šios kategorijos mokinių rezultatai sumažėjo net 11 skalės taškų, tuo tarpu mokinių, kurių tėvai turi aukštąjį universitetinį išsilavinimą, dalis beveik nepasikeitė, o jų rezultatų vidurkis nukrito nežymiai – vos 4 skalės taškais.

Pastaba: tėvų išsilavinimų pavadinimai sukoduoti taip: AU – aukštasis universitetinis, ANU – aukštesnysis arba aukštasis neuniversitetinis, VID – vidurinis, PAGR – pagrindinis. 2001 metais tėvų, turinčių pagrindinį išsilavinimą, buvo per mažai, kad būtų galima patikimai skaičiuoti tokių mokinių rezultatų vidurkį.

6 pav. Mokinių su atitinkamu aukščiausiu tėvų išsilavinimu procentas ir tokių mokinių rezultatų vidurkis

MOKYKLOS ĮTAKA SKAITYMO PASIEKIMAMS

Švietimo bendruomenei įdomiausia, kokią įtaką mokinių skaitymo gebėjimams turi įvairūs veiksniai, susiję su mokykla. Deja, skirtingai nei namų aplinkos atveju, čia tendencijos ne visada yra aiškios ir lengvai interpretuojamos.

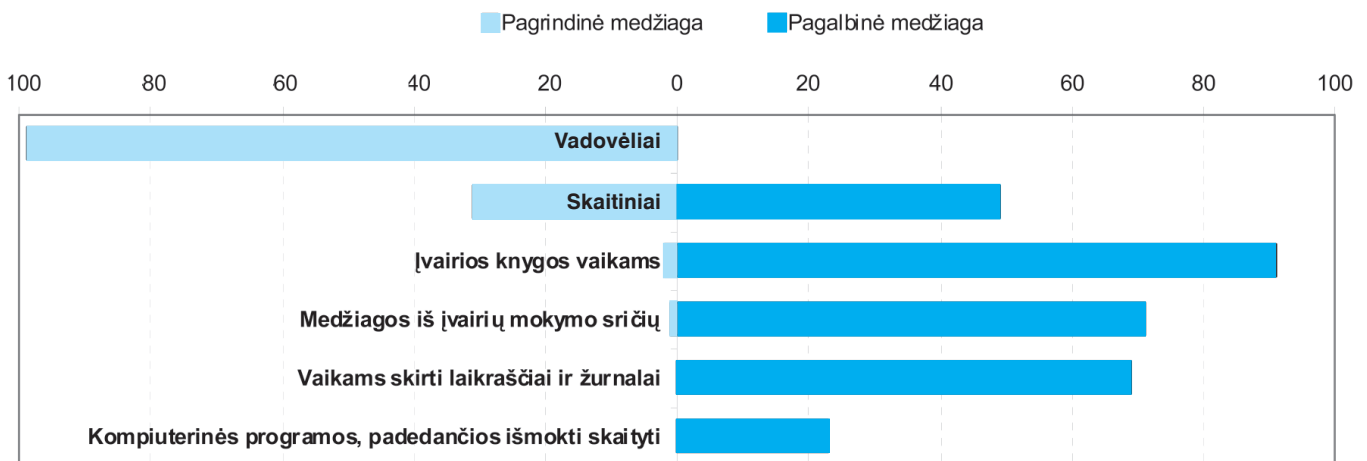
Lietuvoje 2006 metais mokinių, kurie buvo mokomi skaityti daugiau nei 6 valandas per savaitę, procentas sumažėjo net 7 procentiniais punktais lyginant su 2001 metų duomenimis. Tačiau netikėta, kad jokio ryšio tarp vidutinių mokinių skaitymo rezultatų ir laiko, kurį mokytojai skiria skaitymo mokymui, nenustatyta – visų trijų kategorijų mokinių skaitymo rezultatų vidurkiai Lietuvoje yra apie 537–538 skalės taškus. Įdomu, kad ir tarptautiniu lygiu natūraliai tikėtino ryšio nematome: daugumoje šalių rezultatai svyruoja nesmarkiai arba, dar keisčiau, jie yra geresni tų mokinių, kurių mokytojai skiria mažiau laiko skaitymo mokymui.

Nagrinėjant mokinių skaičiaus klasėje sąsają su mokinių skaitymo rezultatais, netikėtas ryšys buvo pastebėtas jau 2001 metų tyrimo duomenyse: geresnius vidutinius rezultatus tuo metu demonstravo didesnėse klasėse besimokantys mokiniai. Tą pačią situaciją matome ir 2006 metų tyrimo duomenyse: mokinių, besimokančių 1–20 mokinių turinčiose klasėse, rezultatų vidurkis yra beveik 20 skalės taškų žemesnis nei tų, kurie mokosi 21–30 mokinių turinčiose klasėse. Beje, Lietuva yra tarp šalių, kuriose vidutinis klasės dydis yra vienas mažiausių. Vis dėlto turbūt ne didesnė klasė daro teigiamą įtaką mokinių skaitymo rezultatus, o tai, kas slypi už to, kad klasė yra didesnė – didesnės klasės paprastai yra miestų ar rajonų centrų mokyklose.

VADOVĖLIS – PAGRINDINĖ PRIEMONĖ MOKANT SKAITYTI

Su skaitymu tiesiogiai susijusios yra jo mokymui mokyklose naudojamos mokymo priemonės. Tyrimo duomenys liudija, kad Lietuvoje pagrindine skaitymo mokymo priemone išlieka vadovėlis – 7 pav. pateikti procentai mokinių, kuriuos mokant skaityti kaip pagrindinę arba pagalbinę medžiagą naudoja-

mos atitinkamos mokymo priemonės. Pateikiant šiuos rezultatus, Lietuvoje dažnai išgirstamas klausimas „O ar gali būti kitaip?“, tačiau PIRLS tyrimo duomenys rodo, kad yra nemažai šalių, kur vadovėlį kaip pagrindinę priemonę mokant skaityti naudoja tik 10–20 procentų mokytojų.

7 pav. Mokymo priemonės, naudojamos mokant skaityti

Tyrimas taip pat patvirtina, kad mūsų mokytojai kur kas labiau vertina grožinius nei informacinius tekstus: bent kartą per savaitę mokiniams skaityti grožinius tekstus liepia daugiau nei 90 procentų mokytojų, o informacinius tekstus – tik šiek tiek daugiau nei pusė mokytojų.

Kai mokiniai ką nors perskaito, dauguma mokytojų, kaip ir anksčiau, prašo mokinių žodžiu atsakyti į klausimus, apibendrinti, aptarti su kitais mokiniais arba parašyti apie tai, ką per-

skaitė. Vienintelis gerokai pasikeitęs dalykas – tai nedidelių projektų (vaidinimo, meninio darbelio), susijusių su perskaitytu tekstu, rengimas: mokinių, kurių mokytojai sakytų, kad naudoja tokius projektus bent kartą per savaitę, procentas per penkerius metus sumažėjo daugiau nei keturis kartus.

REČIAU TIKRINAMŲ PRADINUKŲ REZULTATAI GERESNI

Kalbant apie kontrolinių darbų ir testų, susijusių su perskaitytais tekstais, naudojimą pamokose tiek Lietuvoje, tiek ir daugumoje kitų šalių pastebima, kad geresnius rezultatus demonstruoja tie mokiniai, kurių mokytojai nepiktnaudžiauja dažnai skirdami testus. Lietuvoje mokinių, kurių mokytojai jiems liepia rašyti testus bent kartą per savaitę, vidutiniai rezultatai net 14 skalės taškų žemesni nei tų, kuriems kontrolinius darbus tenka rašyti rečiau.

Taip pat įdomu ir tai, kad Lietuvoje pradinių klasių mokytojai 2006 metais skaityti namų darbams užduodavo daug mažiau nei 2001 metais. Panašia mažėjančių namų darbų tendencija pasižymėjo ir dauguma kitų tyrime dalyvavusių šalių. Tačiau aiškios priklausomybės tarp užduodamų skaitymo namų darbų ir mokinių rezultatų išvelgti negalime nei Lietuvoje, nei kitose šalyse.

PIRMOSIOS PIRLS TYRIMO PAMOKOS

Nors Lietuvos ketvirtokų skaitymo gebėjimai tarptautiniame kontekste atrodo gerai, o rezultatų nuosmukis nuo 2001 metų iš tiesų yra nedidelis, tačiau net pradinė rezultatų analizė verčia ieškoti atsakymų į šiuos klausimus:

- Kaip sumažinti atotrūkį tarp mergaičių ir berniukų skaitymo pasiekimų?
- Kaip padėti blogesnę socioedukacinę namų aplinką turintiems vaikams kompensuoti tą padėtį?
- Kaip į mokymo skaityti procesą įtraukti daugiau informacinių tekstų?
- Kaip užtikrinti įvairių tipų ir lygių skaitymo gebėjimus ugdančių užduočių gausą mokymo priemonėse ir mokymo procese, kad gabūs vaikai galėtų plėtoti jų galimybes atitinkančius gebėjimus?
- Kaip į skaitymo gebėjimų ugdymo procesą įtraukti daugiau ir įvairesnių medžiagų, neapsiribojant iš esmės tik vadovėliais?

NAUDOTA LITERATŪRA

1. Elijo Aistė (2007). Tarptautinio skaitymo gebėjimų tyrimo PIRLS 2006 ataskaita. Vilnius: NEC.
2. Skaitymo gebėjimus tikrinančių užduočių pavyzdžiai (2008). Vilnius: ŠAC.
3. 2006 m. IEA PIRLS tyrimo duomenų bazė.
4. 2006 m. IEA PIRLS tyrimo užduotys ir klausimynai.

Daugiau informacijos apie tarptautinius mokinių pasiekimų tyrimus galite rasti Švietimo ir mokslo ministerijos tinklalapyje adresu http://www.smm.lt/svietimo_bukle/tyrimai_tmp.htm, Nacionalinio egzaminų centro tinklalapyje www.egzaminai.lt arba IEA organizacijos tinklalapyje <http://www.iea.nl/pirls2006.html>.

ŠVIETIMO PROBLEMOS ANALIZĖ – Švietimo ir mokslo ministerijos leidinių serija, skirta politikams, savivaldybių ir apskričių švietimo padalinių specialistams ir plačiajai visuomenei, nušviečianti kylančias ir sprendžiamas švietimo problemas. Serijoje „Švietimo problemos analizė“ pateikiama glausta, konkreti ir aktuali švietimo sistemos funkcionavimo problemų analizė. Leidiniai skelbiami ir internete adresu http://www.smm.lt/svietimo_bukle/analizes.htm.

Pasiūlymus, pastabas ar komentarus prašome siųsti Švietimo ir mokslo ministerijos Strateginio planavimo ir analizės skyriaus vedėjui Ričardui Ališauskui (ricardas.alisauskas@smm.lt).

Analizę parengė dr. Aistė Elijo, Nacionalinio egzaminų centro Moksleivių pasiekimų tyrimo ir analizės skyriaus vedėja.

Konsultavo dr. Rita Dukynaitė, Švietimo ir mokslo ministerijos Strateginio planavimo ir analizės skyriaus vedėjo pavaduotoja.

AR MOKA MŪSŲ KETVIRTOKAI SKAITYTI?

2008-10-20. Tir. 500 egz.

Išleido Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras, Geležinio Vilko g. 12, LT-01112 Vilnius. Spausdino UAB „Sapnų sala“, S. Moniuškos g. 21, LT-08113 Vilnius.

ISSN 1822-4156